

لایحه قانونی بایگانی کل کشور

(نقدی بر مقاله «نموده‌هایی از سرگذشت آرشیو در ایران»)

ایرج افشار*

مقاله دلچسب آقای غلامرضا عزیزی به عنوان «نموده‌هایی از سرگذشت آرشیو در ایران» مطلوب بود و کاش یادداشتی را که اینجانب به عنوان «برگی از گذشته» در شماره ۴۵ و ۴۶ (تابستان ۱۳۸۱) همان نشریه، صفحات ۴-۱۱ به چاپ رسانیده بودم، دیده بودند. آنچه در آنجا یادآور شدم، گوشه‌ی بود از آگاهی دست‌اندرکاران خودم و اقدامی که در نوشته آقای عزیزی بروز و ظهور ندارد و آن مربوط به دو سال کاری بود که گروه دعوت شده توسط کمیسیون ملی یونسکو در سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۴۲ انجام دادند.

چون گنجینه اسناد می‌باید محل نگاهبانی اصلی اسناد مربوط به تاریخ مؤسسه خود باشد، این اوراق را تقدیم می‌دارد و امید است که اگر چاپ آن مورد قبول نیفتد، مرا آگاه فرمایند.

۱- دعوتنامه کمیسیون ملی یونسکو مورخ ۶ دی ۱۳۳۸ که نسخ دیگر آن به افراد دیگر عضو کمیسیون ارسال شده بود (دکتر محسن صبا، اللهیار صالح، عبدالحسین مفتاح، حسین شهشهانی، محمدتقی دانش‌پژوه و احتمالاً محمود فرهاد معتمد).

۲- متن لایحه قانونی بایگانی کل کشور (صورت اصلی در دو صفحه).

۳- طرح لایحه قانونی (پیشنهادی عبدالحسین مفتاح)، با اصلاحات اللهیار صالح.

۴- نامه عبدالحسین مفتاح مورخ ۲۸ دی ۱۳۳۸ به اللهیار صالح.

طبعاً این اوراق برای تکمیل بخشی از مقاله آقای عزیزی فایده‌بخش خواهد بود.

دعوتنامه کمیسیون ملی یونسکو برای مطالعه درباره ایجاد مرکز بایگانی ملی (مجموعه شخصی ایرج افشار)

* استاد پیشین دانشگاه تهران

وزارت عدالت

((لایحه قانونی بایگانی کل کشور))

- ماده ۱ - دولت مکلف است از تاریخ تصویب این قانون در مدت یکسال بایگانی کل کشور را برای حفظ اسناد و پرونده های مشتمل بر وثائق بهایوزراکده و دائمی تشکیل دهد.
- ماده ۲ - بایگانی کل کشور زیر نظر وزارت دادگستری است و رئیس آن به تصویب دولت برای مدت پنج سال تعیین میگردد.
- ماده ۳ - همرازه های بایگانی کل کشور وزارتخانه ها و ادارات و مؤسسات دولتی کتبه پرونده ها و اسنادها نوشته شده و اسبابی که در بایگانی خود دارند تا تاریخ ۱۳۰۰ شمسی مکلفند بایگانی کل آنها بطور دائم مندرج داشته باشند. همچنین بایگانی کل خواهد افزود.
- ماده ۴ - از تاریخ تصویب این قانون بیعت اسناد سیاسی و محرمانه و پرونده ها و اسناد قرارداد ها و مفوضات امور خارجه هر چه در نگاه سال یکبار بر پرونده ها و اسناد و دفاتر سایر وزارتخانه ها و ادارات و مؤسسات دولتی هر سال یکبار در مجموع بایگانی کل کشور خواهد شد.
- ماده ۵ - بایگانی کل کشور دارای شعب ایجابی مرکب از نمایندگان کتبه وزارتخانه ها و ادارات و مؤسسات دولتی خواهد بود.
- ماده ۶ - شورای عالی بایگانی مکلف است لایحه و در هر ماه و یا در صورت لزوم بایگانی کل کشور تشکیل جلسه دهد.
- ماده ۷ - در ایجابات بایگانی کل از تشکیل آنون نامه و در کار خود را که بین کردن میسر از تصویب دولت به اجرا خواهد گذارد.
- ماده ۸ - شورای عالی بایگانی موظف است کمیسیونهای ۳ یا ۵ نفره از اعضاء با اطلاع و مانی رتبه وزارتخانه ها برای رسیدگی به اسناد و پرونده ها و اوراق دولتی زیر نظر خود تشکیل دهد.
- این کمیسیونها بکلیه اسناد و اوراق و پرونده ها موجود در وزارتخانه ها و ادارات دولتی رسیدگی میکنند و صورت اوراق و دفاتر و اسناد غیر لازم و مسترین بدون اهمیت را در دفتر مخصوص بایگانی کل جمع و بیاصلح کشور خواهد رسانند و صورتی همرازه بر روی راجعها و صورتها آنها خواهد داد.
- تبصره ۱ - اسناد عبارت است از نوشته ها و اوراق و اسبابی که از آنها به مدتی بابت احوال و یا سیاسی و اداری و مالی و یا اسبابی و غیره کتبه حفظ و نگاهداری آنها برای همیشه لازم است.

فصلنامه گنجینه استاد ۶۷ (پائیز ۱۳۸۶)

لایحه قانونی بایگانی کل کشور (مجموعه شخصی ایرج افشار)

مخت وزیر

- ۱ -

ماده ۱) اوراق عبارتند از هر گونه نوشته‌ها و اسناد و صورتی دیگر که هیچگونه ارزش اداری و یا حقوقی ندارد و حذف و نگاهداری آنها بر ابعاد مدت محدودی لازم بود و بعد از ده سال قابل حذف و از بین بردن است.

ماده ۲) انبیا عبارت است از آلات حجیم و لباس و انبیا حکومین و مسئولین و اسامی و غیره که از دسترس نامولی حذف آنها بر ابعاد مدت محدودی لازم بود و بعد از ده سال قابل حذف و از بین بردن است.

ماده ۳) سوزاندن اوراق و فائزهای صرفی با اسامی انبیا مذکور در ماده ۱ با استیضاح و با حضور نمایندگان وزارت معائنات اراضی و منابع انجام گیرد.

ماده ۱۰) نسبت به اسناد و اوراق و فائزهای انبیا و فائزهای دولتی در ولایات در هر محل کمیسیون مرکب از رئیس و سایر نمایندگان رتبه محل با انتخاب شورای عالی بایگانی تشکیل و صورت تکامل اوراق و اسناد و انبیا محرمین و انبیا دیگر که نگاهداری آنها لازم نیست تهیه و پس از تصویب شورای عالی بایگانی اقدام به سوزاندن و احراق آنها خواهد نمود.

ماده ۱۱) از تاریخ تصویب این قانون سوزاندن و احراق صرفی اوراق و فائزهای انبیا آزاد و مکتوبین صرفی فقط با اجازه شورای عالی بایگانی کل یا حسب نیاز باید به وزارت معائنات اراضی و منابع خواهد بود.

ماده ۱۲) بایگانی کل کشور بایستی برای حذف اسناد و اوراق مهم تاریخی و سیاسی از هر جهت با راهبردی و جهت بود و نگه اسناد را در رسید و تهیهی نسخ و کتب و صورتی دیگر نگاهداری نماید و علاوه بر این از وسایل تهیه عکس برداری و فیلم استفاده نموده از کلیه اسناد مهم تاریخی و سیاسی عکسها تهیه برداری کرده و در محل امن دیگری نگاهداری و محفوظ نماید.

ماده ۱۳) پس از تشکیل بایگانی کل کشور کلیه افراد حق استفاده و براجامه اسناد و تهیه رونوشت و یا عکس برداری خواهند داشت.

ماده ۱۴) سازمان اداری بایگانی کل کشور و وزارت دادگستری تهیه و پس از تصویب کمیسیون بودجه مجلس شورای ملی اجرا خواهد کرد.

ماده ۱۵) وزارت دادگستری و مراجع ذیصلاح این قانون را اجرا خواهد نمود.

فصلنامه گنجینه اسناد ۶۷ (پائیز ۱۳۸۶)

طرح لایحه قانون بایگانی کل کشور

طرح لایحه قانون بایگانی کل کشور
پیشنهادی مفتاح

ماده ۱ - دولت مکلف است از تاریخ تصویب این قانون در مدت یکسال بایگانی کل کشور را برای

حفظ و نگاهداری اسناد - نوشتجات و پرونده های دولتی وزارتخانه ها - سازمانها - بنگاهها و
بانکهای دولتی - شهرداریها سازمانها - فرهنگی و علمی و مذهبی و مطبوعاتی (که بخواهند
اسناد آنها حفظ شود) تشکیل دهد.

ماده ۲ - بایگانی کل کشور زیر سرپرستی رئیس دیوان عالی کشور خواهد بود.

ماده ۳ - رئیس دیوان کشور شکیبورد اعتماد و اطمینانی را که واجد شرایط علمی باشد از بیعت
کارمندان عالی دولت یا استادان دانشگاه به سمت قائم مقام خود برای اداره امور بایگانی کل کشور
انتخاب خواهد کرد.

ماده ۴ - مدت مأموریت قائم مقام محکوم نیست مگر اینکه بهمن قاضی بازنشستگی رسیده باشد
و یا رئیس دیوان عالی کشور تغییر او را لازم بداند.

ماده ۵ - پس از تشکیل بایگانی کل کشور وزارتخانه ها - ادارات - سازمانها و بنگاههای دولتی
کلیه اسناد - نوشتجات که پرونده ها و اشیای که در بایگانی خود دارند تاریخ ۱۳۹۹ خورشیدی را
تحویل بایگانی کل کشور خواهند داد.

ماده ۶ - از تاریخ تصویب این قانون بایگانی اسناد پرونده ها و نوشتجات سیاسی و محرمانه و دیگری
و اصل قراردادها و بیعتها و عقود و مقاوله نامه های وزارت امور خارجه هر بیست و یک سال یکبار تحویل
بایگانی کل کشور خواهد شد.

ماده ۷ - اسناد - نوشتجات - دفاتر و سایر چیزهای سایر وزارتخانه ها و سازمانها و بنگاههای
دولتی حداکثر هر دو سال یکبار تحویل بایگانی کل کشور خواهد شد.

فصلنامه گنجینه اسناد ۶۷ (پائیز ۱۳۸۶)

طرح لایحه قانون بایگانی کل کشور همراه با اصلاحات الهیار صالح (مجموعه شخصی ایرج افشار)

تجربه - وزارتخانه ها (غیر از وزارت امور خارجه) و سازمانها و دستگاههای دولتی در صورتیکه
بخواهند میتوانند اسناد - مدارک و پرونده های خود را زود تر از ده سال تحویل بایگانی کل کشور نمایند
ماده ۱۷ - بایگانی کل کشور دارای دو اداره کلی خواهد بود - اداره کل تقسیمات علمی

و اداره کل تقسیمات فنی *
ماده ۱۸ - اداره کل تقسیمات علمی دارای شورای خواهد بود از کارشناسان باتجربه در شعب

علمی زیر *
۱ - باستان شناسی - آثار عتیقه ای - تاریخ و جغرافیا - امور اقتصادی - الهیات علمی - علوم و اموری اجتماعی
تجربه - شورای کارشناسان تقسیمات علمی ما مور تهیه طرح تشکیلات اداره کل تقسیمات علمی
و تنظیم آئین نامه های وابسته بآن خواهد شد *

ماده ۱۹ - اداره کل تقسیمات فنی دارای شورای خواهد بود از کارشناسان باتجربه در شعب

فنی زیر *
۱ - کاغذ و مرکب شناسی - مهندسی ابزارآلات فنی و بایگانی - صحافی و تعمیر و ترمیم کلمات و پوسته

غیره عباسی - مهندسی صنایع دستی *

تجربه - شورای کارشناسان فنی ما مور تهیه طرح تشکیلات " اداره کل تقسیمات فنی " و تنظیم

آئین نامه های وابسته بآن خواهد شد *

ماده ۲۰ - شوراهای علمی و فنی براساس تأیید مقام سرپرست بایگانی کل کشور تشکیل خواهد

شد و تقصیبات آنها لازم الاجراست *

ماده ۲۱ - پس از انجام کارهای تشکیلاتی شوراهای علمی و فنی این شوراها همراه بکار زیر

نظاره ای قائم مقام سرپرست بایگانی کل کشور تشکیل جمله خواهند داد تا به گزارشها و تقصیبات

کمسیونها رسیدگی و رأی لازم صادر نماید -

بایگانی کل کشور در تهران فرستاده می شود • در بایگانی کل کشور ثبت مدارک و اسناد دولتی است و آنها
برابر ماده ۱۴/۱۶ این قانون رفتار خواهد شد • برابر مقدمه ۱۳ و ۱۳۳ و ۱۳۴ این قانون

ماده ۱۵ - از تاریخ تصویب این قانون سوزاندن اسناد از بین بردن یا فرستادن اسناد دولتی - دفاتر
واشیا که توسط وزارتخانه یا اداره مربوطه زائد تشخیص داده شده بدون بررسی و تصمیم کمیسیون مربوطه بایگانی
کل کشور ممنوع خواهد بود • اسنادی که مورد نیاز است در اسنادخانه وزارت امور خارجه نگهداری می شود

ماده ۱۶ - بایگانی کل کشور بایگانی برای حفظ اسناد و اوراق مهم تاریخی و سیاسی از هر حیث بحفاظت
و مصلحت جهت رسیدگی و پیگیری و از مسائل حین تکمیل برداری و فیلم و غیره استثنای نموده از کلیه اسناد
مهم تاریخی و سیاسی تکمیل و باقی ماندن آنها از نظر نگه داشتن در محل امن دیگری نگاهداری نماید •

ماده ۱۷ - پس از تشکیل و تهیه ساختمان لازم برای بایگانی کل کشور کلیه افراد حق استفاده و مراجعه
با اسناد و تهیه رونوشت و عکس در کشور کارمند بایگانی کل کشور خواهند داشت •

ماده ۱۸ - خروج عکس و اسناد بایگانی کل کشور اکیداً ممنوع است •

ماده ۱۹ - مبادله اوراق و اسناد مکرر بایگانی های ملی سایر کشورها بر پایه رسوم جاریه بین المللی

شورای علمی بایگانی کل کشور بوسیله بایگانی کل کشور مجاز خواهد بود

ماده ۲۰ - سازمان انواری بایگانی کل کشور در شعبه دولت عالی کشور با توجه به مواد ۸ - ۹ - ۱۰ -

این قانون تهیه و از طریق وزارت کاداستری تسلیم کمیسیون مربوطه به مجلس شورای ملی نموده و پس از تصویب
کمیسیون ناظر بر آن بموقع اجرا گذاشته شود

ماده ۲۲ - وزارت عدلیه این کمیسیون را مأمور اجرای این قانون خواهد بود •

* مقرر شد ۱۴۰۰ اسنادی از اسناد دولتی در بایگانی
کل کشور در تهران نگهداری شود و بقیه اسناد در اسنادخانه
وزارت امور خارجه نگهداری می شود

وزارت امور خارجه

فوری

تاریخ ۲۸ در ماه ۱۳۳۸

جناب آقای وزیر امور خارجه
نامہ عبدالحسین مفتاح بہ اللہیار صالح در مورد لایحہ قانونی بایگانی کل کشور
(مجموعہ شخصی ایرج افشار)
بسمت تقدیم نمودار از دست وزارت تا فراد کتہ
از طرف سرکار حفظ تقدیم کند
موسی

نامه عبدالحسین مفتاح به اللہیار صالح در مورد لایحہ قانونی بایگانی کل کشور
(مجموعہ شخصی ایرج افشار)

